

11. Пані Ірен, над чим працюєте зараз? Чи пишете новий роман?

Варто зауважити, що в наступному році у мене вийде ще дві нових книжки – роман «Якби» і повість для підлітків «Арсен». А пишу я роман «Той, хто не стріляв» і повість про... лікарню. Що напишу раніше – ще не знаю.

12. Чи є у Вас якийсь секрет написання творів? Що потрібно для ефективної роботи?

Який же тут може бути секрет? Сідай – і пиши, якщо є що сказати людям. А якщо немає, то ніяка «ефективна робота» не врятує! Я взагалі людина не дуже організована і нічого не роблю штучно – все, як Бог дасть...

13. У якому творчому амплуа ще плануєте себе реалізувати?

Я все ж таки сподіваюсь, що невдовзі настануть кращі часи для кіно і я реалізую ще кілька своїх сценаріїв – з гарними режисерами. Сумую за цією роботою!

14. Чим пишаєтесь у своєму житті?

Самим життям – тим, як воно склалося і продовжує складатись...

І наостанок, хочеться подякувати за цікаве інтерв'ю і побажати авторці невичерпного натхнення й Божого благословення у всіх творчих починаннях!

Стаття надійшла до редакції 18.01.12

Рекомендована до друку 23.01.12

УДК 821.161.2

Оксана ПУХОНСЬКА

МОЛОДА УКРАЇНСЬКА ПОЕЗІЯ: СПРОБИ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ

У статті йдеться про особливості розвитку та функціонування молоді української поезії початку ХХІ століття. На відміну від попереднього періоду, домінантним чинником сучасного віршотворення є постмодерна свідомість, що виражена у сміливому експериментуванні зі змістом та формою, змішуванні різних стильових елементів, родово-жанрових ознак, іронічній грі з читачем. Властивим засобом дослідження сучасної поезії є виявлення інтертекстуальних особливостей.

Ключові слова: постмодернізм, інтертекстуальність, поезія, зміст, форма, іронія, автор, читач.

Постановка проблеми. Початок нового століття, тим паче тисячоліття, в історії людства завжди знаменувався переломним етапом, зокрема у становленні свідомості покоління, яке разом із входженням у новий час переживає процес формування власної ідентичності. Початок ХХІ сторіччя став ще одним переломом культурного формування українського суспільства у продовженні процесів його державотворення, а також інтеграції у міжкультурний простір, чому сприяли як чергова хвиля еміграції, так і розширення кордонів інформаційного простору. На цьому ж етапі спостерігаємо черговий процес переоцінки суспільних, історико-культурних та і загальнолюдських цінностей, що відбувався на основі тривання епохи «ПОСТ-», яка увібрала в себе актуальний для українського суспільства процес звільнення від колоніальної свідомості.

Покоління, що формувалося в умовах новоствореної державності, зіштовхнулося із проблемами як економічно-кризового, так і хаотично-культурного характеру. Унаслідок масової еміграції населення, з одного боку, та культурної асиміляції, з іншого, під загрозою опинилася повноцінна українська ідентичність, спровокувавши розвиток феномену безбатченків та перекинчиків. На авансцені культурного розвитку опинилось театральне заперечення традиції, що переросло у масове і домінуюче, натомість пропагуються можливості вільної людини нового часу, для якої стираються всілякі табу, передовсім моральні. На початку нового століття значно пришвидшуються

темпи урбанізації суспільства. Разом із простором змінюються погляди на життя і власне місце в ньому.

У таких умовах народжується молода поезія, продукуючи яку, генерація Міленіуму втілює у ній власні художні пошуки, що створює сприятливі умови для урізноманітнення її стилів, жанрів, тематичної характеристики. При цьому ключовою проблемою залишається вписування багатого культурного досвіду (як українського, так і світового) в індивідуальне письмо кожного з молодих авторів. Цей аспект представлений інтертекстуальним пластом сучасної молоді поезії.

Актуальність осмислення цього явища продиктована відсутністю в національному літературознавстві монографічних праць, де було б проаналізовано нову українську поезію з позицій інтертекстуальності. Обраний аспект аналізу пропонує багате смислове поле для філологічної інтерпретації, а також для заглиблення в специфіку сучасного вірша взагалі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українській поезії кінця 80-х років минулого століття характерним був ліричний персонаж, домінантою світосприймання якого було іронічне і не передбачало жодних серйозних морально-етичних настанов, естетичних цінностей. Життя і світ в умовах краху імперських порядків сприймалися не інакше як гра, в якій не важлива перемога, а лише невідворотна участь, а то й просто спостерігання збоку. Важливе, глобальне досі у людському розумінні опускається до рівня сміховинного, а відтак набуває і нової інтерпретації: *„По-перше камінь. Твердь. І підмурівок. / Холодна перепона. Тож мета / втікає від зарюмсаних корівок, / а зостається творення хвоста [2, 15]”*. Сміх, іронія виявилися ключовою складовою вітчизняного постмодернізму на початковому його етапі. Така позиція молодих авторів стала своєрідним протестом супроти фальшивого утопічного світу, який так само фальшиво створювався і брутально насаджувався українській культурі.

Як вважає Іван Андрусак, у дев'яності роки минулого століття вітчизняне мистецтво різко вивільнилося з цілковитої залежності від політичного пресу – аж до цілковитої незалежності від будь-яких суспільних рефлексій, аж до повної руйнації книжкового ринку й видалення професії письменника на глибокі соціальні маргінеси [1, 17]. Проте у 1990-х роках майже кожна серйозна ромова про актуальну літературу врешті зводилася до питання про покоління. І при цьому гостро ставилося питання літературних поколінь у контексті історії літератури. На думку Маріанни Кіяновської, покоління стає своєрідним медіатором між текстом і дискурсом, автором і читачем, пропонуючи можливі контексти для розуміння, наприклад, авторської поетики. Сама лише належність поета до того чи іншого покоління є елементом структурної характеристики його творчості [6, 4].

Вже в середині 90-х постмодерний ліричний герой постає перед проблемою самоідентифікації себе у суспільстві, яке перебуває у стані постколоніального одужання. Відбувається черговий процес переосмислення цінностей, який призводить і до переосмислення літератури, її завдань і значення. На передові позиції виходить література не емоційно-стихійна, а технічна. Чергова хвиля експериментування із формою та змістом призводить до так званого перекрикування авторами один одного у процесі оновлення поетичних форм. Поезія стає більш технічною, публіцистичною, позірно філософською. Потужного вияву іронічно-постмодерна традиція в сучасній українській поезії набула у творчості Сергія Жадана. Домінантою в мотивах його поетичних творів став мотив субкультури. Автор запровадив використання урбаністичного молодіжного сленгу, розширив сферу використання елементів пародії й самопародії. «В основі його художнього методу, як і в більшості постмодерністів, лежить концепт – вияв «гостроти розуму», вміння ефектно поєднати віддалені один від одного лексичні й семантичні пласти, «високе» й «низьке» [1, 9].

Однією із характерних ознак постмодерної літератури є те, що високе у ній не відділене непрорідною межею від вульгарних кодів псевдокультури, тобто від низького.

Існує думка, що саме у радянській культурі, на відміну від модерністської західної, не існує розподілу на високе і низьке. Про це розмірковують дослідники сучасного літературного процесу, зокрема В.Даниленко [4], Т.Гундорова [3], І.Андрусак [1], Я.Поліщук [8], М.Кіяновська [6] та інші. Інтерес постколоніального суспільства до поєднання цих двох чинників позиціонує культуру ближчою до постмодернізму.

Мета статті. Щодо проблеми міжтекстової комунікації в експериментальних (таким чином можемо окреслити постмодерну поезію) текстах 90-х років минулого століття спостерігаємо надмір цитування та використання епіграфів, на рівні мотивів – посилення урбаністики, декадентських настроїв тощо. На думку теоретиків постмодерну, будь-який текст завжди пронизаний численними прихованими і відкритими цитатами із інших текстів. Згадане явище є одним із проявів досліджуваного феномену інтертекстуальності. Воно таким чи іншим чином засвідчене великою кількістю текстів. Власне інтертекстуальне поле впливів цікавить нас у цій статті.

Виходячи із позицій постструктурального розуміння тексту (Р. Барт, Ж. Деріда та ін.), трактуємо це поняття максимально широко. Під «іншими текстами» розглядаємо і тексти інших видів мистецтва, і текст побуту, і біографію автора. Усі вони, хоча й різною мірою, проявляються на рівні сучасного поетичного тексту.

Виклад основного матеріалу. У цьому зв'язку розглянемо поезію Ю. Андруховича «Пам'ятник». Рівень інтертексту тут забезпечений і цитатністю, і біографізмом, і самопародією. Декадентський мотив смерті, що був представлений у вірші Сесара Вальєхо «Я помру в Парижі в четвер увечері», розвинений Н. Білоцерківець, яка у своєму творі «Ми помрем не в Парижі» бере епіграф зі згаданої вище поезії. Своєю чергою Ю. Андрухович використовує обидва епіграфи (С. Вальєхо та Н. Білоцерківець), на основі яких вибудовує власний ліричний сюжет, із елементами сарказму щодо характеристики свого покоління:

*Ми помрем не в Парижі, бо ми взагалі не помremo,
а якщо ми помрем, то в Парижі, так само, як і в
Голлівуді, Гонконзі, Женеві, Яремчі, Сан-Ремо.*

Після нас буде море порожніх пляшок під столом на суді [2, 75].

Автор розвиває мотив на свій лад, надає іншого висвітлення темі, а відтак збагачує її контекст.

Натомість автопародія у творі має дещо прогностичне, навіть апокаліптичне забарвлення. Мистецтво у своєму патетичному високому значенні нівелюється, набуває рис приземленості, буденності, реальності:

*І навіки застигнемо ми в божевільному Львові –
перед Оперним, в центрі. Проспект Бу-Ба-Бу мов ріка!
І хлопчиська вночі малюватимуть хрін на Сашкові,
і небесна ворона обкрапає Неборака [2, 75].*

На початку нового століття в українську поезію приходять надзвичайно багато нових постатей. Проте їхня кількість, як правило, вражає сама собою, а не кількістю чи якістю творів. Складається враження, що серед тих, хто пише на цьому етапі, імен немає, є коливання стилю. Тим не менш коливання стилю в контексті відсутності яскравих імен – це природний стан поезії не лише в ситуації постмодерної «зміни віх».

Поезія двотисячників у постмодерному ключі позиціонує себе не як художньо-ціннісний текст, а як своєрідна психологічна характеристика генерації, з усіма її сумнівами і недоліками чи ознаками деградації. Проте тут навряд чи є усвідомлене тяжіння до постмодерних поетичних новацій, радше нове сприйняття авторами проблем свого часу, які стають причиною дизгармонізації стосунків людини зі світом. Вдалим прикладом цієї тенденції є рядки луцької поетки Оксани Гундер:

*Ми ходимо зграями, літаємо зграями
і носим дітей до хреста невеличкими*

*жменьками,
тихенько собі божеволієм парами,
хворіємо світлом і мрем під асфальтами... [7, 144].*

Якщо наприкінці останніх десятиліть минулого століття постмодернізм у літературі позиціонував себе як форма колажу, епатажу, компіляції, паразитування на чужих текстах, карнавалізації, то сьогодні спостерігаємо різкий перехід до психологічно-філософської мотивації змістової структури текстів, де через призму особистості репрезентуються проблеми власне особистості, покоління, а то й цілої епохи, не здатної збагнути себе у питанні «камо грядеши?». Рядки «мені чи не єдиному не було куди бігти», «у сутінках столиць блукають сутенери», «моя теологія – руки по лікоть криваві», «ми – ніхто, ми – ніщо, ми – ніколи, ніяк і ніде» набувають глобального значення, стають характеристикою цілого постромантичного, постгуманного покоління, яке, не знайшовши себе, просто опускає руки.

Відмовившись від строфічної побудови тексту, відкинувши його ритмомелодичну основу, автори нової генерації здебільшого вдаються до форми вільного вірша, який ніби відображає форму дисгармонійної епохи, в якій головне не «як», а «що», хоча те «що», під яким, як правило, маємо на увазі зміст, не дає чітко вираженої поетичної картини сучасного світосприйняття і світобачення, а навпаки заплутує її, ставлячи все більше і більше питань, і навіть не намагаючись знаходити на них відповіді, бо це – не основне завдання. Форма вільного вірша творить своєрідний жанр прози, поетичність якого полягає у безсюжетності, у притаманному стилю окремого автора потокові думки. Трактуючи думку Сюзанни Бернар, Цветан Тодоров звертає увагу на те, що «вірш у прозі не лише за своєю формою, але й за своєю суттю ґрунтується на поєднанні протилежностей: прози й поезії, свободи й регламентації, руйнівної анархії й організуючого мистецтва» [9, с. 57] Звертаючи увагу на те, що проза сьогодні також ліризується, можемо говорити про стирання певної межі між родово-видовим поділом літературних текстів.

У вірші Софії Сітало не маємо ані ритмічної основи, ані силабічного чи тонічного елемента віршотворення, навіть спроб до формальної організації структури тексту, тим паче авторка використовує модерністичну основу безпунктуаційного письма:

*я в пошуку звідси дверей консистенції полум'я що виника
з малого формату сльози узурпованих вибриків пам'яті
аналіз мого кримінального почерку на деенка
де зручно вместились під шкірою плюшеві мамонти
вони від кутюр від макдональдсів просто вони тут сховались
прискорений курс гонорового долара смикає стержні підспідків
супротив нових територій як мій компетентний аналіз
тривкий наче почерку стиль наче пошук дверей із нізвідки [7, 210]*

Ця традиція не нова, вона існувала ще на початку минулого століття як протест проти закостенілої норми строфічного письма, намагання зруйнувати канон, який віджив себе і, на їхнє переконання, заводив українську поезію у глухий кут, не даючи можливості вільного потоку думки, яку не можна заганяти в рамки силабо-тоніки. Проте цитований текст характерний не лише вищезгаданими характеристиками, але й певними змістовими чинниками, які увиразнюються саме через репрезентацію себе у конкретній формі. Маємо густе нагромадження різноматиматичних термінів типу «деенка», «аналіз», «консистенція», «узурпація», «кутюр», які введені в контекст як у складі метафор, так і у безпосередньому значенні. Такі терміни вводяться у текст на рівні балансування між художнім та науковим. Проте вони не інтелектуалізують твір, як видається на перший погляд, а навпаки, відривають увагу від сприйняття основної думки, яка полягає не у «форматі сльози», не у «аналізі почерку», а саме у «пошукові дверей із нізвідки». Весь твір – це суцільний пошук автором своєї теми, своєї форми, а ліричним персонажем – себе у суцільному хаосі думок і часу. Такий текст є характерним репрезентантом тексту культури епохи і покоління.

Змістовий аспект постмодерного тексту здебільшого зосереджений на проблемі людини в інформаційному затехнізованому просторі, де час, як правило, втрачає свої характеристики, перестаючи бути вагомим чинником позиціонування людини у просторі. Це можна проілюструвати на прикладі поетичних фраз, ідентичних за змістом, що часто зустрічаємо в багатьох молодих авторів: *«хочу згадати / як слухати тишу / без мікрофонів і диктофонів», «що не кажи а ми падаєм / у нас віддаляється море», «Ми улюблені люди у наших автобусів», «поняття про швидку допомогу, купюри з зображенням Господа, / гасла легалізованого раю», «Дивакуватий старий шукав вихід у стіні в метро», «...багатоповерхівки равликів пересуваються / змінюючи адреси».*

У сучасній поезії немає ні вчора, ані завтра. *Є тут і тепер*, але така налаштованість на актуальне сприйняття часу не є домінантною. Людина у тексті перестає бути особистістю чи частиною соціуму (сам текст стає відображенням цього соціуму). Вона – елемент великого механізму світобудови, де гуманне не має значення, воно навпаки, нівелюється або просто не береться до уваги. Світовідчуття іноді втрачає свій сенс, а банальне позиціонує себе на рівні глобального. Прикладом цього може слугувати поезія Анни Малігон:

*...цей унітаз виглядає чистим...
дебільний голос реклами
розкарячена антена Vitek
що не ловить нічого путнього... [7, 21]*

Заглиблення у себе відбувається не з метою зрозуміти себе, а навпаки – ще більше заплутатись, заплутати читача. Таке заплутування іноді навіть зводиться до цілковитого абсурду. У цьому можемо також спостерігати своєрідну гру із читачем, яка відбувається на рівні діалогу ліричного персонажа із власне адресатом вірша, до якого відверто апелює автор.

Формально-змістові характеристики тексту часто мають у своїй основі експеримент, що репрезентує нові зразки віршів, прочитання яких не завжди передбачає розуміння. Проте так чи інакше, наявність таких форм урізноманітнює сучасну вітчизняну поезію.

У сприйнятті М. Кіяновської приблизно на початку 2000-х відбулося «перезавантаження» кількох поетичних дискурсів, унаслідок чого суттєво розширився спектр «поетичних мов», а всередині «старих» «поетичних мов» сформувалися нові багаторівневі системи образів і мотивів. При цьому, ніби компенсуючи «білі плями», в актуальній українській поезії утворилися своєрідні модифікації «модернізму», «романтизму» тощо, цілком відмінні від попередніх. Зокрема в нинішній модифікації романтизму українська поезія, здається, остаточно відмовилася від образу поета-жреця і пророка – на користь поета-культуротворця і культуртрегера. При цьому багато рядків із віршів сучасних поетів звучать як своєрідний маніфест покоління [6, 5].

Висновки. 1. Таким чином, явище, що було експериментальним у літературному процесі кінця 80-х років минулого століття, практично стало домінантним на сьогодні. Пародійність, карнавалізація, епатаж, надмірна увага до експериментів із формою проводять чітку межу між поезією, яку читач звик сприймати і сприймає у руслі традиційному, та такою, яка стає перехідною ланкою родово-жанрових літературних новацій.

2. Особливістю української поезії є поєднання традиційного мислення з новим, традиційних образних формул з постмодерними, модними, трендовими. Так само й на рівні читача можна простежити симбіоз цих двох чинників, що формує своєрідний культурний запит та впливає на розвиток молоді поезії.

3. Інтертекстуальність як теорія, що займає провідні позиції сучасної літературознавчої актуальності, стає чи не найважливішим інструментом у пізнанні постмодерної поезії. Адже остання являє собою властиву мозаїку, частинки якої є елементами, мікротекстами великого світу нової культури, в яку входить і шукає у ньому свою нішу вітчизняне постколоніальне суспільство.

Література

1. Андрусяк І. М. Латання німбів: Літературно-критичні статті 2002 – 2007 років / Іван Андрусяк. – Івано-Франківськ: Тіповіт, 2008. – 254 с.
2. Бу-Ба-Бу. Т.в.о./.../ри. – Львів : Каменярь, 1995. – 256 с.
3. Гундорова Т. І. Післячорнобильська бібліотека: Український літературний постмодерн / Тамара Гундорова. – К.: Критика, 2005. – 264 с.
4. Даниленко В. Г. Лісоруб у пустелі. Письменник і літературний процес / Володимир Даниленко. – К. : Академвидав, 2008. – 352 с.
5. Енциклопедія постмодернізму / за ред. Ч. Вінквіста та В. Тейлора; [пер. з англ.]. – К.: Основи, 2003. – 503 с.
6. Кіновська М. Знаки поетичних поколінь у найновішій українській поезії / Маріанна Кіновська // Українська літературна газета. – 2011. – № 18.
7. Літпошта: (збірка молоді поезії, і не тільки...) / упоряд. М. Шунь, І. Павлюк, О. Жупанський. – К. : Вид-во Жупанського, 2009. – 317 с.
8. Поліщук Я. Література як геокультурний проєкт / Ярослав Поліщук. – К. : Академвидав, 2008. – 304 с.
9. Тодоров Ц. Поняття літератури та інші есе / Цветан Тодоров. – К. : Вид-дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 162 с.

Оксана ПУХОНСКАЯ

МОЛОДАЯ УКРАИНСКАЯ ПОЭЗИЯ: ПОПЫТКИ САМОИДЕНТИФИКАЦИИ

Автор статьи раскрывает особенности развития и функционирования молодой украинской поэзии начала XXI века. В отличие от предыдущего периода превалирующим элементом современного стиха является постмодерное сознание, которое выражается в смелом экспериментировании с содержанием и формой, смешивании различных стиливых составляющих, родовых и жанровых качеств, в иронической игре с читателем. Характерным средством исследования современной поэзии является изучение интертекстуальных особенностей последней.

Ключевые слова: постмодернизм, интертекстуальность, поэзия, содержание, форма, ирония, автор, читатель.

Oksana PUKHONSKA

THE YOUNG UKRAINIAN POETRY: EFFORTS OF SELF IDENTIFICATION

In the article there is analysis of the peculiarities of young Ukrainian poetry in the evolution and functioning at the beginning of XXI centuries. The differences between modern poetry and the once of the previous years is that nowadays postmodern consciousness is dominative. It is represented in different experiments with plot and form, mixing styles, genres peculiarities and ironical playing with a reader. One of the main points in research of modern poetry is also intertextual peculiarities.

Key words: postmodernism, intertextuality, poetry, plot, form, irony, author, reader.

Стаття надійшла до редакції 20.01.12

Рекомендована до друк 23.01.12